

Повоєнний франк Альберта I (монети Бельгії 1918–1934 рр.)

Олександр Десятніков (Черкаси)

З Першої світової війни Бельгія вийшла з великими втратами. Реконструкція більшості підприємств, виплата пенсій ветеранам та компенсацій за збитки вимагали великих фінансових засобів, а спроба їх отримати за рахунок емісії паперових грошей призвела до високого рівня інфляції. Так, якщо у 1919 р. курс бельгійського франка до долара США становив 10,41: 1, то у 1920 р. — 16: 1, у 1923 р. — 21,83: 1. 25 липня 1921 р. Бельгія уклала економічний союз із Люксембургом (ратифікований останнім 22 грудня 1922 р.). Відповідно до умов договору, митні кордони між країнами були усунені, а бельгійський франк допущено до обігу у Люксембурзі на паритеті із люксембурзьким франком.

Бельгійський франк у міжвоєнний період.

Законом від 26 жовтня 1926 р. встановлено золотий вміст бельгійського франка у 0,041842 г чистого золота і одночасно запроваджено додаткову грошову одиницю, що отримала назву бельга (фр. і нідерл. belga) й була рівна 5 франкам. Банкноти в бельга, на відміну від франкових, обмінювалися на золоті зливки вагою близько 12,5 кг чи на іноземну валюту, що оберталася на золото. Таким чином, Бельгія запроваджувала золотозливковий стандарт, за якого дрібні потенційні пред'явники прав на золото із запасів Національного банку були відсічені. Хоча тримачу невеликої кількості банкнот не було необхідності обмінювати їх на золото, оскільки паперові гроші були забезпечені достатньою кількістю товарів. Тим не менш, паперові гроші були усе-таки забезпечені золотом. Бельга також була покликана відокремити бельгійський франк від французького й підвищити його конвертованість. Курс бельгійського франка стабілізувався на рівні 35,94 франка до долара США.

Незабаром, 1 січня 1927 р., офіційно розпався Латинський монетний союз. Бельга була прив'язана до британського фунта стерлінгів за співвідношенням 35 бельг (175 франків): 1 фунт стерлінгів. Золотий вміст бельги, таким чином, встановився на рівні 1 бельга = 0,209211 г чистого золота.

Світова економічна криза у 1929 р. неминує вразила й Бельгію. Спад виробництва й банкрутства підприємств викликали поступове зростання інфляції. Саме в цей час в обіг надійшла банкнота найвищого номіналу в бель-

гійській історії — 2000 бельг — 10000 франків. Задля збереження золотого паритету валют й підтримки взаємної торгівлі влітку 1933 р. Бельгія приєдналася до Золотого блоку — валютного союзу Франції, Люксембургу, Нідерландів, Швейцарії, Італії та Польщі.

Монети Альберта I повоєнного періоду. Перша світова війна неминує внесла зміни до повоєнного монетного карбування Бельгії. До карбування 1 сантима країна вже не повернулася, а 2 сантими карбувалися, хоча й кількомільйонним тиражем, лише у 1919 р. Надалі монети обох номіналів вже не карбувалися, оскільки грошовий обіг їх не потребував.

Проте в міжвоєнний період великими тиражами карбувалися мідно-нікелеві 5 та 25 сантимів, а також почалося карбування 10-сантимої монети типу «Мішо».

Так, мідно-нікелеві 5 сантимів «французького» типу карбувалися у 1920, 1922–1923, 1925–1928 і 1932 рр. Монета «фламандського» типу — у 1920–1925, 1927–1928 і 1930–1931 рр. Відомо багато варіантів монет, у яких поверх одних цифр у році викарбовано нові. Крім того, в результаті помилки працівників монетного двору, виник цікавий, хоча й помилковий, варіант (т. зв. мул), де аверс — «французький», а реверс — «фламандський».

Карбування 10-сантимої монети розпочалося у 1920 р. Далі «французький» тип карбувався багатомільйонними тиражами у 1921, 1923, 1926–1929 рр., а «фламандський» — у 1921–1922, 1924–1930 рр. Для 1920–1921 рр. карбування відомі два типи монети —

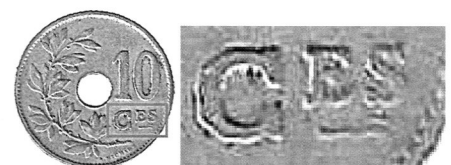
Альберт I — третій король бельгійців (1909–1934).

На відміну від свого дядька, короля Леопольда II, був популярним як монарх із самого початку правління.

Він унікав розкошів двору, любив приймати гостей, багато мандрував. Увійшов до історії насамперед своєю роллю в Першій світовій війні. В самій Бельгії король вважався національним героєм, а в усіх країнах Антанти його слава була величезною.

10 сантимів, мідно-нікелевий сплав. Угорі монета 1923 р. «французького» типу, унизу — монета 1927 р. «фламандського» типу.

10-сантимої монети 1920–1921 рр., на аверсі якої закінчення тексту номіналу підкреслено не двома, а однією лінією.

перший із підкресленням літер «ES» подвійною лінією (типовий варіант, оскільки подвійна лінія на монетах усіх інших років) та варіант, де закінчення тексту підкреслений лише однією лінією.

25 сантимів карбувалися теж мільйонними тиражами: монети з легендами французькою мовою — у 1920–1923 і 1926–1929 рр., із легендами нідерландською — у 1921–1922 і 1926–1929 рр. Як і у випадку із номіналом 10 сантимів, у 1920–1921 рр. карбувався варіант монети із одинарним підкресленням закінчення «ES» у тексті номіналу.

У роки світової економічної кризи шляхом збереження в обігу монет необхідних номіналів стала зміна металу карбування. У 1930–1932 рр. для продовження карбування 5 і 10 сантимів замість мідно-нікелевого сплаву, який виявився дорогим, використовували нейзильбер — сплав міді, нікелю та цинку. Проте монети не змінилися ані в розмірах і вазі, ані в кольорі. Попередні мідно-нікелеві 5 і 10 сантимів з обігу не вилучалися й курсували на рівні з новими. Щоб відрізнити новий сплав від попереднього, внесено незначну поправку в дизайн монети, а саме на реверсі над номіналом з'явилася зірочка.

Монети з нейзильберу карбувалися у наступні роки: 5 сантимів — «французький» тип у 1932 р., «фламандський» — у 1930–1931 рр., 10 сантимів — «французький» тип у 1930–1932 р. (для 1931–1932 рр. карбування

відомий варіант монети із одинарним підкресленням закінчення «ES»), «фламандський» — у 1930–1931 рр. Монета номіналом 25 сантимів вже не карбувалася.

Нейзильберові монети вилучено з обігу разом із мідно-нікелевими 29 грудня 1955 р.

Значніші зміни відбулися у повоєнному карбуванні монет вищих номіналів. Перша світова війна призвела до розвалу світового ринку, а отже й до краху золотого стандарту. Роки окупації та повоєнної відбудови природно зробили обіг срібних монет неможливим. Монетне срібло не лише «з'їдала» інфляція, але й утримувалося населенням. Звичайно, Бельгія намагалася відновити довоєнний стан грошового обігу, ще у 1917 р. в Великій Британії карбувалися однофранкові монети, але в повоєнному обігу вони не затрималися. Поновлення емісії 50 сантимів, 1 і 2 франків відбулося лише у 1922 р., натомість монети карбувалися вже не з дорогоцінного металу, а з нікелю. Офіційно їх введено в грошовий обіг 31 грудня 1921 р.

Арман Боннетен (Armand Bonnetain), який отримав завдання розробити дизайн нової серії монет, знайшов просте, а разом з тим оригінальне й навіть патріотичне рішення. Хоча для Бельгії Перша світова війна завершилася перемогою й звільненням, але вона принесла країні великі людські та матеріальні втрати. Тому майстер на аверсі монет зобразив не портрет короля, хоч той і був національним

Арман Боннетен (1883–1973), бельгійський скульптор, медальєр і гравер. Медаль.

героєм, а алегоричну сцену: Бельгія в образі жінки, схилившись на коліно, лікує поранену ногу. Показово, що гравер зобразив Бельгію, хоч і пораненою, але озброєною щитом та мечем, проте останній знаходиться на поясі фігури й охоплений лавровою гілкою — символом миру. Уся композиція стверджує, що країна воюючи була поранена, але в змозі залікувати рани, має сили для нової війни, але прагне миру. Над фігурою півколом легенда «BELGIQUE» («Бельгія») на «французькому» типі або «BELGIË» на «фламандському».

На звороті монет центральне місце посідає зображення кадуцея — емблеми торгівлі в новітній час, а в античності — жезл бога-заступника торгівлі Гермеса (Меркурія). У античних греків та римлян кудуцей, чи керикіон, був, подібно сучасному парламентарському прапору, необхідним атрибутом глашатаїв, що посилалися у ворожий табір, і запорукою їхньої недоторканності. Тобто на монеті зображення можна прочитати як символ торгівлі, примирення, недоторканності Бельгії. На монеті кадуцей зображений традиційно у вигляді крилатого жезла, обвитого двома зміями. По сторонам від нього —

Нейзильберові монети Бельгії: вгорі — «французький» тип — 5 сантимів (1932 р.) і 10 сантимів (1932 р.), внизу — «фламандський» тип — 5 сантимів (1931 р.) і 10 сантимів (1931 р.). На позначення нового монетного металу додано зірочку в оформлення реверсів.

Метрологічні характеристики 5 сантимів і 10 сантимів 1930–1932 рр.

Номінал	Метал	Вага, г	Діаметр, мм
5 сантимів	нейзильбер (75 % мідь, 15 % нікель, 10 % цинк)	2,50	1,90*
10 сантимів	нейзильбер (75 % мідь, 15 % нікель, 10 % цинк)	4,00	2,20**

* Діаметр центрального отвору 3,5 мм. ** Діаметр центрального отвору 4 мм.

145 Кадуцей — емблема торгівлі й миру на бельгійських монетах 1920-х — 1930-х років.

позначення номіналу — зліва цифра, справа скорочено текст. На 50 центимітах — відповідно «50 C^{ES}» для «французького» типу чи «50 C^{EN}» для «фламандського». На вищих номінах скорочення тексту номіналу на обох «мовних» типах однакове — відповідно «1 F» чи «2 F». Внизу монетного поля — рік карбування. Вгорі ж по колу легенда «BON POUR» (французькою) або «GOED VOOR» (нідерландською), що означає «рівноцінно» (букв. — «добре для»). Цей напис на монетах був

необхідним в умовах відмови країни від золотого стандарту й заміни повноцінних монет нікелевими. Тому текст ніби засвідчував тимчасовий характер монети та те, що вона вправі прийматися за лицевим номіналом, хоч і не є срібною. Слід зазначити, що подібними легендами в цей період супроводжувалися монети й інших європейських країн, наприклад Франції, Румунії, Італії. Гурти усіх номіналів рубчасті.

50 центимів «французького» типу карбувалися у 1922–1923, 1927–1930,

1932–1933 рр. 50 центимів «фламандського» типу — у 1923, 1928, 1930, 1932–1934 рр.

1 франк «французького» типу карбувався у 1922–1923, 1928–1931, 1933–1934 рр. 1 франк «фламандського» типу — у 1922–1923, 1928–1929, 1933–1935 рр. Відомий мул 1934 р. із «фламандським» аверсом та «французьким» реверсом.

2 франки «французького» типу карбувалися у 1923 і 1930 рр. Відомий варіант монети 1923 р. із «медальним»

Угорі — «французькі» 50 центимів (нікель, 1932 р.), 1 франк (нікель, 1922 р.), 2 франки (нікель, 1930 р.).
Унизу — «фламандські» 50 центимів (нікель, 1934 р.), 1 франк (нікель, 1933 р.), 2 франки (нікель, 1930 р.).

Монети подвійного номіналу — у бельгах та франках.

Угорі «французькі» 1 бельга — 5 франків (нікель, 1931 р.), 4 бельги — 20 франків (нікель, 1931 р.).
Унизу «фламандські» 1 бельга — 5 франків (нікель, 1933 р.), 4 бельги — 20 франків (нікель, 1931 р.).

Номінал у франках подано цифрами й текстом, номінал у бельгах — виключно текстом.

Метрологічні характеристики 50 центимів,
1 франка і 2 франків 1922–1935 рр.

Номінал	Метал	Вага, г	Діаметр, мм
50 центимів	нікель (100%)	2,50	1,80
1 франк	нікель (100%)	5,00	2,30
2 франки	нікель (100%)	10,00	2,70

Метрологічні характеристики монет,
виражених у бельгах та франках

Номінал	Метал	Вага, г	Діаметр, мм
1 бельга — 5 франків	нікель (100%)	14,00	31,00
2 бельги — 10 франків	нікель (100%)	17,50	34,00
4 бельги — 20 франків	нікель (100%)	20,00	37,00

розташуванням сторін. 2 франки «фламандського» типу — у 1923–1924 і 1930 рр.

Для монет усіх номіналів зустрічаються варіанти із перекарбуванням цифр у датах.

2 франки залишалися в обігу до 23 серпня 1933 р., 1 франк — до 24 січня 1949 р., а 50 сантимів офіційно вилучено з обігу 8 травня 1953 р.

Хоча бельга була запроваджена у 1926 р., монети нової валюти з'явилися в обігу 1930 р. Монети карбувалися з чистого нікелю із подвійним позначенням номіналу — у бельгах і у франках. Всього випущено три номінали: 1 бельга — 5 франків, 2 бельги — 10 франків (27 червня 1930 р.) та 4 бельги — 20 франків (31 березня 1931 р.). Слід зазначити, що й на банкнотах номінал в бельгах завжди дублювався його еквівалентом у франках.

Аверси 1 бельги — 5 франків та 4 бельг — 20 франків однакові: профіль короля Альберта I обличчям наліво й легенда «ALBERT · ROI · DES · BELGES» (для «французького» типу) чи «ALBERT · KONING · DER · BELGEN» (для «фламандського» типу) — «Альберт король бельгійців». Реверси монет відрізняються. Дизайн 1 бельги — 5 франків простіший: під короною у лаврово-дубовому вінку номінал та рік карбування в чотири рядки. При цьому центр монетного поля займає позначення номіналу у франках (відповідно «5 FRANCS» для «французького» типу чи «5 FRANK» для «фламандського»), а позначення номіналу в бельгах — вгорі меншими літерами й лише прописом — «UN BELGA» французькою мовою чи «EEN BELGA» нідерландською. Реверс монети у 4 бельги — 20 франків оформлений подібно до дизайну золотої 20-франкової монети 1914 р.: герб, що розділяє номінал «20 FR.» й рік унизу, угорі ж добавлено номінал у бельгах прописом — «QUATRE BELGAS» для «фран-

20 франків, срібло, 1933 р. Зліва — «французький» тип, справа — «фламандський».

Метрологічні характеристики 20 франків 1933–1934 рр.

Номінал	Метал	Вага, г	Діаметр, мм
20 франків	срібло, 680 проба (68% срібло, 32% мідь)	11,00	28,00

цузького» типу чи «VIER BELGA» для «фламандського».

«Французький» тип 1 бельги — 5 франків карбувався у 1930–1934 рр., «фламандський» тип — у 1930–1933 рр. Існує варіант «французького» типу із «медальним» розташуванням сторін, датований 1930 р. Обидва «мовних» варіанти монети у 4 бельги — 20 франків карбувалися у 1931–1932 рр. 3 «медальним» розташуванням сторін відома монета «французького» типу 1932 р.

Монета номіналом 2 бельги — 10 франків карбувалася виключно у 1930 р. й присвячена 100-річчю створення королівства. На аверсі монети зображено портрети усіх трьох королів в тогочасній історії держави — Леопольда I, Леопольда II й Альберта I обличчями наліво. Навколо легенда, однакова на обох мовах — «LEOPOLD I · LEOPOLD II · ALBERT · 1830–1930» («Леопольд I, Леопольд II, Альберт, 1830–1930»). На реверсі між двома лавровими гілками зі стрічками подано вгорі легенду «ROYAUME DE BELGIQUE» (на «французькому» типі) чи «KONINKRIJK BELGIË» (на «фламандському» типі), по центру номінал у франках (відповідно «10 FRANCS» на «французькому» типі чи «10 FRANK» на «фламандському») й унизу прописом номінал у бельгах (відповідно «DEUX BELGAS» чи «TWEEL BELGA»). Між номіналом у франках й у бельгах, на відміну від монет інших

номіналів, додано сполучник «або» — «OU» французькою, «OF» нідерландською.

Гурти усіх монет плоскі із легендою «BELGIQUE BELGIË». Також бельгійська нумізматика виокремлює для кожного номіналу варіанти монет типу «Позиція А» та «Позиція В».

Загалом нові монети були непопулярними серед бельгійців, а тому їх досить швидко вилучено з обігу. Так, вже 20 грудня 1934 р. стало останнім офіційним днем обігу монет номіналами 2 бельги — 10 франків та 4 бельги — 20 франків. Монету номіналом 1 бельга — 5 франків вилучили з обігу 10 червня 1941 р. німецькі окупанти через потребу в металі для власної військової промисловості. Проте багато монет залишилося на руках у населення й ними воно заповнювало прогалини в дефіциті готівки по закінченню Другої світової війни. Тому влада була вимушена повернути їм статус законного платіжного засобу у вересні 1944 р. Остаточного їх вилучили з обігу у 1951 р.

Коли з'ясувалося, що нікелеві монети, хоч і високих номіналів, але не з дорогоцінного металу, є непопулярними серед населення, 10 жовтня 1933 р. прийнято рішення про заміну металу вищого номіналу на дорогоцінний — срібло. Проте повернення до довоєнного стандарту не відбулося — монета карбувалася з металу лише 680-ї проби

2 бельги — 10 франків (нікель, 1930 р.), «французький» (зліва) та «фламандський» (справа) типи.

Монета присвячена 100-й річниці створення Королівства Бельгія.

Номінал у франках подано цифрами й текстом, номінал у бельгах — виключно текстом.

й вагою лише 11 г. Зберігши дизайн попередньої монети, прибрано, тим не менш, позначення номіналу в бельгах. На гурті розміщено легенду «BELGIQUE BELGIË». Карбувалися срібні монети лише у 1933–1934 рр. Традиційно для кожного року карбування й «мовного» типу виокремлюються варіанти «Позиція А» та «Позиція В». Існують монети 1934 р. обох «мовних» типів із «медальним» розташуванням сторін. 20 червня 1947 р. монету офіційно позбавлено статусу законного платіжного засобу й вилучено з обігу.

Монетні двори. Монети повоєнного періоду правління Альберта I карбувалися Брюссельським монетним двором. Як і в довоєнний період, над дизайном монет працювали відомі бельгійські гравери.

На реверсах 1 і 2 сантиметрів під номіналом вздовж буртика залишився підпис Жозефа-П'єра Брамта — «BRAEMT F.».

Незмінним залишилося ім'я автора та його підпис «A. MICHAUX» на 5, 10 і 25 сантиметрів. Оскільки дизайн нейзильберових 5 і 10 сантиметрів принципово не змінився, їх авторство також належить Альфонсу Мішо, хоча життя майстра закінчилося у 1928 р. На цих монетах його підпис залишився незмінним — на реверсах внизу вздовж буртика.

50 сантиметрів, 1 франк і 2 франки 1922–1935 рр. із зображенням алегорії Бельгії, що лікує рану, розробив Арман Боннетен — відомий бельгійський скульптор, медальєр і гравер з Брюсселя. На 50 сантимах він поставив лише ініціали «A.B.» зліва вздовж буртика біля ноги Бельгії. На 1 і 2 франках на тому ж місці міститься підпис «BONNETAIN».

Ініціали А. Боннетена «A.B.» на 50 сантимах 1922–1934 рр.

Підпис А. Боннетена «BONNETAIN» на 1 франку 1922–1935 рр. і на 2 франках 1923–1930 рр.

Монету номіналом 1 бельга — 5 франків підготували Годфруа Деврез (Godefroid Devreze) (аверс) та Олександр Евереп (Alexandre Everaerts) (реверс). Підпис першого «G. DEVREESE» знаходиться внизу вздовж буртика під портретом короля. Другий майстер залишив ініціали «A. E GR.» внизу вздовж буртика під вінком.

Підпис Г. Девреза «G. DEVREESE» на аверсі монети номіналом 1 бельга — 5 франків.

Ініціали Г. Девреза «A. E GR.» на реверсі монети номіналом 1 бельга — 5 франків.

Автором обох сторін монети номіналом 2 бельги — 10 франків є А. Боннетен. На аверсі його ініціали «A.B.» знаходяться під зрізом ший Альберта I, а на реверсі підпис «BONNETAIN» — внизу вздовж буртика.

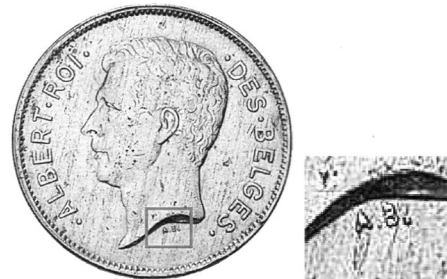

Ініціали А. Боннетена «A.B.» на аверсі монети номіналом 2 бельги — 10 франків.

Підпис А. Боннетена «BONNETAIN» на реверсі монети номіналом 2 бельги — 10 франків.

Над дизайном нікелевої монети номіналом 4 бельги — 20 франків спільно працювали А. Боннетен (аверс) та Г. Деврез (реверс). Обидва поставили свої ініціали — відповідно «A.B.» під зрізом ший короля та «G.D.» справа під гербом.

Ініціали А. Боннетена «A.B.» на аверсі монети номіналом 4 бельги — 20 франків.

Г. Девреза «G.D.» на реверсі монети номіналом 4 бельги — 20 франків.

Г. Деврез став автором обох сторін срібної монети номіналом 20 франків 1933–1934 рр. На аверсі його прізвище «DEVREESE» знаходиться внизу вздовж буртика, а на реверсі — ініціали «G.D.» справа під гербом.

Підпис Г. Девреза «DEVREESE» на аверсі монети номіналом 20 франків 1933–1934 рр.

Ініціали Г. Девреза «G.D.» на реверсі монети номіналом 20 франків 1933–1934 рр.